

20.12.2021r.

UNIWERSYTET SZCZECIŃSKI
INSTYTUT ZARZĄDZANIA

Szczecin, 11.12.2021 r.

dr hab. Katarzyna Gadomska-Lila, prof. US
Katedra Organizacji i Zarządzania
Instytut Zarządzania
Wydział Ekonomii, Finansów i Zarządzania
Uniwersytet Szczeciński

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Mateusza Kalety pt. „Zaangażowanie pracowników w zawodach kreatywnych na przykładzie dziennikarzy”, napisanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Kamila Zawadzkiego, prof. UMK oraz dr Moniki Wojdyło na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Formalne i prawne podstawy wykonania recenzji

Formalną podstawę opracowania niniejszej recenzji stanowi pismo Przewodniczącej Rady Dyscypliny Naukowej Nauki o Zarządzaniu i Jakości prof. dr hab. Aldony Glińskiej-Noweś, z dnia 07.10.2021 r., informujące o powierzeniu mi przez Radę Dyscypliny Naukowej Nauki o Zarządzaniu i Jakości Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu roli recenzenta.

Podstawą prawną dla prowadzonego postępowania jest art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14.03.2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.

U. Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami), w myśl którego: „rozprawa doktorska [...] powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Ocena doboru problematyki badawczej i tematu rozprawy

Organizacje medialne, należące do sektora kreatywnego, stają obecnie w obliczu wielu wyzwań. Przemiany, jakie zachodzą w świecie mediów w ostatnich dekadach, zwłaszcza dynamiczny postęp technologiczny, postępujący proces konwergencji mediów, zmiany form i treści przekazu, zmuszają niejako do rozwoju potencjału kreatywnego, co każe zwrócić uwagę na zasoby ludzkie tych organizacji - w kontekście tematu dysertacji - na dziennikarzy. Trwała obecność tej grupy zawodowej w życiu społecznym i wysoka ranga realizowanych przez nią działań, w szczególności celów społecznych, uzasadnia podjęcie badań w tej grupie podmiotów. Zawód dziennikarza to zawód zaufania publicznego. Ażeby to zaufanie zdobyć i utrzymać, przekaz powinien być wiarygodny, dokładny i bezstronny. To z kolei wymaga od dziennikarzy z jednej strony kreatywności, a z drugiej rzetelności i odpowiedzialności. Decydujące mogą się zatem okazać postawy dziennikarzy, zwłaszcza poziom ich zaangażowania. W tym kontekście problematyka podjęta przez mgr. Mateusza Kaletę jest ważna i warta eksploracji naukowej. W ostatnim czasie dodatkowo zyskuje ona na znaczeniu, z jednej strony dlatego, że niemal we wszystkich branżach powszechny staje się spadek zaangażowania pracowników, a z drugiej strony ze względu na zmianę roli dziennikarzy, od których coraz częściej oczekuje się dużej sprawności zawodowej, dyspozycyjności czy szybkości reagowania, a do tego niezbędne jest zaangażowanie. Doktorant skupił się na rodzajach, typach i uwarunkowaniach zaangażowania dziennikarzy jako reprezentantów sektora kreatywnego. W mojej ocenie, poszukiwanie rozstrzygnięć w zakresie poprawy poziomu zaangażowania badanej grupy może się przyczynić do poszerzenia wiedzy i doskonalenia praktyki w tym obszarze. Z tego względu decyzja o przeprowadzeniu wielowymiarowej analizy zaangażowania dziennikarzy jest uzasadniona, zarówno z perspektywy praktyki, jak i badań naukowych.

Ocena celu pracy i hipotez badawczych

Zarysowane przez Doktoranta obszary badawcze posłużyły w dalszej kolejności za podstawę definiowania celów rozprawy i pytań ukierunkowujących działania związane z ich

realizacją. Doktorant nie sformułował głównego problemu badawczego, natomiast postawił pytania badawcze, zdefiniował cele oraz hipotezy. Dokonał jednak zróżnicowania pytań, celów i hipotez w odniesieniu do całości rozprawy oraz do badania sondażowego. W stosunku do całości postawił pięć pytań dotyczących: typów i wymiarów zaangażowania pracowników, stopnia uznania dziennikarstwa za zawód kreatywny, współczesnej koncepcji zawodu dziennikarza w Polsce, charakterystyki zaangażowania dziennikarzy oraz sposobów oddziaływania organizacji medialnych na zaangażowanie dziennikarzy. Jako cel główny rozprawy przyjął „wielokryterialną charakterystykę dziennikarstwa jako zawodu kreatywnego oraz określenie uwarunkowań zaangażowania pracowników tej grupy zawodowej“ (s. 8). Celowi temu zostały przyporządkowane cele szczegółowe w podziale na cele o charakterze teoretyczno-poznawczym, poznawczo-wyjaśniającym oraz utylitarnym. W odniesieniu do całości rozprawy Doktorant postawił dwie hipotezy główne: HG1 Dziennikarstwo jest specyficznym zawodem kreatywnym, który znajduje się na pograniczu „superkreatywnego rdzenia” oraz „twórczych profesjonalistów” oraz HG2 Poziom całkowitego zaangażowania pracowników kreatywnych jest w głównej mierze kształtowany przez emocjonalny wymiar poszczególnych typów zaangażowania. Hipotezy te rozwinął następnie w postaci pięciu (de facto siedmiu, gdyż hipoteza czwarta ma trzy postaci – H4.1, H4.2, H4.3) hipotez szczegółowych.

Z kolei podstawę realizacji badania sondażowego stanowiło pięć pytań badawczych dotyczących: typów, wymiarów i poziomów zaangażowania zawodowego dziennikarzy, podobieństw i różnic między zaangażowaniem dziennikarzy i inżynierów, zależności między zaangażowaniem dziennikarzy i czynnikami dotyczącymi pracy, elementów zarządzania zasobami ludzkimi stosowanych przez organizacje medialne oddziałujących na zaangażowanie dziennikarzy oraz wpływu sytuacji związanej z pandemią Covid-19 na zaangażowanie dziennikarzy. Za główny cel badania sondażowego Doktorant przyjął „wieloaspektową analizę zaangażowania badanej grupy dziennikarzy“ (s. 196), który to cel został następnie uszczegółowiony jedynie w postaci celów poznawczo-wyjaśniających. W części badawczej postawiono pięć hipotez (de facto siedem, gdyż hipoteza druga ma trzy postaci - H2.1, H2.2, H2.3).

Zaproponowane rozróżnienie nie jest dla mnie w pełni czytelne, stąd rodzi pewne wątpliwości dotyczące, m.in. sposobów sformułowania i weryfikacji części hipotez (np. „specyficzny zawód kreatywny”), zakresu korespondowania niektórych celów z pytaniami badawczymi (np. główne pytania badawcze nie odnoszą się do kwestii porównań dziennikarzy i inżynierów, a cele poznawczo-wyjaśniające, już tak), definiowania i podziału celów szczegółowych (np. dlaczego w odniesieniu do części badawczej nie zdefiniowano

celów utylitarnych). Warto było zadbać o większą spójność ram postępowania (temat – pytania badawcze – cel – hipotezy) oraz konsekwencję terminologiczną. Przykładowo, przyjęte sformułowanie celu głównego rozprawy wskazuje, że w stosunku do tematu, ma on szerszy zakres. Wyrażam przekonanie, że powyższych mankamentów udałoby się uniknąć poprzez zdefiniowanie głównego problemu badawczego. Ponadto akcentowanie w celach głównych takich aktywności jak „wielokryterialna charakterystyka... oraz określenie uwarunkowań...” czy też „wieloaspektowa analiza...”, pozostawia niedosyt. Takie działania powinny raczej stanowić środki do realizacji celu głównego, stąd mogłyby wchodzić w skład celów szczegółowych. Podobne spostrzeżenia nasuwają się w stosunku do postawionych hipotez. Warto było wyeksponować przesłanki przyjętego konstruowania hipotez oraz wskazać z czego one wynikają. Przy takiej konstrukcji i sformułowaniu hipotez skłaniam się do wniosku, że nie są one w rozprawie niezbędne; wystarczyło samo postawienie pytań badawczych, zwłaszcza, że część hipotez nie odnosi się do przedmiotu badań ilościowych. Ponadto czternaście hipotez wprowadzanych na różnych etapach postępowania badawczego nie zwiększa przejrzystości wyводу. Podobnie jak ocena ich weryfikacji, mająca miejsce w końcowej części rozdziału IV oraz w zakończeniu. Przy takim podejściu można odnieść wrażenie, że są to dwa odrębne elementy, podczas gdy część badawcza jest immanentnie związana z wcześniejszą częścią dysertacji.

Zważywszy jednak na zaprezentowane w rozprawie wyniki przeglądu literatury oraz badań własnych można stwierdzić, że zasadniczo założone cele zostały zrealizowane. Należy postawić pozytywną prognozę, że w trakcie realizacji tego projektu Doktorant zgromadził cenne doświadczenia, które z pewnością umożliwią Mu rozwój warsztatu badawczego.

Ocena zakresu pracy, źródeł informacji i metod badawczych

Zdefiniowane cele oraz postawione pytania badawcze wyznaczyły ramy rozprawy. Przedmiot badań stanowiły zagadnienia dotyczące postawy zaangażowania pracowników, ze szczególnym uwzględnieniem pracowników sektora kreatywnego, w tym dziennikarzy. Zakres podmiotowy obejmował dziennikarzy zatrudnionych głównie w stacjach telewizyjnych i radiowych oraz w redakcjach czasopism. W badaniach ilościowych wzięło udział 398 dziennikarzy. Z opisu wynika, że Doktorant podejmował liczne starania, aby zgromadzić materiał empiryczny m.in. zwracając się do stowarzyszeń dziennikarskich, należy zatem docenić to zaangażowanie i konsekwencję w dążeniu do celu. Narzędzie badawcze stanowił kwestionariusz ankietowy, w którym zastosowano istniejące w literaturze

skale pomiarowe. Pojawiły się w nim również kategorie, które w celach rozprawy nie były eksponowane, jak praktyki ZZL oraz sukces zawodowy.

Teoretyczno-empiryczny charakter rozprawy zdeterminował dobór metod badawczych. W części teoretycznej, stosując metodę analizy logicznej oraz dedukcji Doktorant wykorzystał ponad 456 pozycji bibliograficznych, stanowiących opracowania zwarte, publikacje w czasopismach naukowych oraz źródła internetowe. Wykorzystana w rozprawie literatura jest właściwie dobrana i trafnie interpretowana.

W części empirycznej mgr Mateusz Kaleta zrealizował projekt badawczy, wykorzystując ilościowe metody badań. W trakcie projektowania całego postępowania Doktorant potwierdził, że jest świadomy konieczności zachowania rygoru metodologicznego. Badania właściwe poprzedził badaniami pilotażowymi, które zrealizował w grupie 26 dziennikarzy. Zasadniczym ich celem była weryfikacja narzędzia badawczego. Odnosnie metod gromadzenia danych w rozprawie pojawia się również wzmianka o „konsultacjach z gronem ekspertów w zakresie dziennikarstwa”, jednak brakuje szczegółowego opisu tych „konsultacji”, m.in. ilu było ekspertów oraz jakie kryteria decydowały o kwalifikowaniu do tego grona i jaki przyniosły efekt.

Odnosząc się do zastosowanych w rozprawie metod analizy danych ilościowych, należy stwierdzić, że zostały one zastosowane prawidłowo, choć ich zakres był stosunkowo wąski i ograniczał się głównie do analizy struktury oraz wskaźników korelacji.

Ocena układu pracy i ocena merytoryczna rozprawy

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska składa się z czterech rozdziałów, wstępu, zakończenia, spisu schematów, tabel i wykresów, bibliografii oraz załączników. Spełnia przyjęte, w ramach dyscypliny, standardy. Całość obejmuje 337 stron. Struktura została uporządkowana wokół dwóch kluczowych elementów – teorii i empirii. Część metodyczna nie została wydzielona w postaci odrębnego rozdziału, choć zabieg ten pozwoliłby na bardziej wnikliwą jej prezentację. Część teoretyczna obejmuje trzy rozdziały, które dotyczą kolejno zaangażowania pracowników, sektora kreatywnego oraz reprezentantów tego sektora – dziennikarzy. Są to główne kategorie, na których koncentrują się rozważania, jednocześnie sytuując rozprawę w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości, zwłaszcza w subdyscyplinie zachowań organizacyjnych. Empiryczna część dysertacji obejmuje opis metodyki badań oraz prezentację wyników badań własnych Autora. Poza wydzieleniem części metodycznej w postaci samodzielnego rozdziału, warto było również

bardziej proporcjonalnie podzielić treści w obszarach teoria-empiria. Uwzględniając fakt, że część teoretyczna jest bardzo obszerna z powodzeniem można było zrezygnować z prezentacji pewnych zagadnień lub ograniczyć zakres tej prezentacji, m.in. w odniesieniu do kwestii poświęconych gospodarce kreatywnej czy historii dziennikarstwa, na rzecz szerszej dyskusji wyników oraz wnioskowania.

Szczegółowa analiza poszczególnych elementów struktury wskazuje, że jest ona ukształtowana nierównomiernie, a przy tym pozostaje rozdrobniona – w niektórych fragmentach obejmuje podrozdziały, a w innych również punkty. Pewna modyfikacja struktury, przyjęcie jednolitego podejścia w zakresie podziału treści poszczególnych rozdziałów, w mojej ocenie, pozwoliłaby bardziej uporządkować wywód i nadałaby większej spójności między poszczególnymi częściami dysertacji.

Oceniając poszczególne elementy rozprawy należy stwierdzić, że zasadnicza jej część została poprzedzona wstępem, w którym wskazano uzasadnienie wyboru tematu, pytania badawcze, zdefiniowano cel główny oraz cele szczegółowe, a także postawiono hipotezy badawcze i zarysowano zawartość merytoryczną poszczególnych rozdziałów. Ta część dysertacji wprowadza czytelnika w temat.

Część teoretyczna to bardzo obszerny fragment rozprawy doktorskiej, prezentujący zarówno przedmiot, jak i podmiot badań. Na podstawie studiów literatury przedmiotu Doktorant przedstawił kontekst, w jakim będzie realizował zamiar badawczy. Skupił się na trzech kluczowych kategoriach: zaangażowaniu pracowników, sektorze kreatywnym oraz dziennikarzach jako reprezentantach tego sektora. W rozdziale poświęconym zaangażowaniu Doktorant trafnie podkreślił wielowymiarowość tej kategorii, wskazując różne perspektywy jej postrzegania, a także metody i narzędzia pomiaru. W interesujący sposób przedstawił komponenty tej postawy. Warto było jednak uzupełnić te rozważania o powiązania zaangażowania z innymi postawami i zachowaniami pracowników, np. takimi jak satysfakcja z pracy czy efektywność i rozwinąć wątek uwarunkowań zaangażowania, stanowiących element głównego celu rozprawy. W kolejnych rozdziałach teoretycznej części rozprawy Doktorant dokonał szczegółowej charakterystyki sektora kreatywnego oraz dziennikarzy jako reprezentantów tego sektora. W sposób kompetentny opisał organizacje kreatywne, w tym organizacje medialne, a także w interesujący sposób przedstawił zawód dziennikarza. Prowadząc wywód poświęcony tej kategorii pracowników sektora kreatywnego Autor trafnie akcentował zasady, jakimi powinni się kierować dziennikarze oraz kompetencje, jakie powinni rozwijać i postawy, jakie powinni przejawiać w podejściu

do obowiązków zawodowych. Rozważania w tej części dysertacji są wielowątkowe, choć niektóre z tych wątków mają pośrednie znaczenie w kontekście podjętej tematyki. Zasadniczo jednak Doktorant dokonał interesującego przeglądu projektów badawczych poświęconych dziennikarzom. Wartościowym dopełnieniem tej części byłaby próba skojarzenia, na bazie literatury przedmiotu, konkretnych działań podejmowanych w organizacjach z postawami i zachowaniami dziennikarzy, zwłaszcza zaangażowaniem. Podsumowując, teoretyczna część dysertacji potwierdza, że Doktorant rozpoznał krajową i zagraniczną literaturę przedmiotu w zakresie poruszanej problematyki oraz wykazał się znajomością podstawowych kategorii badawczych. Walory tej części rozprawy podniosłoby większe skupienie uwagi na tych zagadnieniach, które zostały wyeksponowane w pytaniach badawczych i celach, a tym samym pominięcie kwestii pobocznych, jak również bardziej krytyczna analiza, prezentowanego w rozprawie, dorobku innych autorów i prezentowanie własnego stanowiska.

W części empirycznej Doktorant opisał metodykę badań, ze szczególnym uwzględnieniem narzędzi pomiarowych oraz procesu realizacji badań. Potwierdził rzetelność zastosowanych skal oraz celowość doboru próby badawczej. Wartość tego fragmentu rozprawy podniosłoby bardziej szczegółowe udokumentowanie procesu gromadzenia danych oraz rozwinięcie opisu procedury ich analizy. Widoczne jest jednak, że Doktorant realizując projekt badawczy i posiadając wsparcie Opiekunów naukowych rozwija umiejętność planowania badań. Prezentacja wyników badań jest bardzo szeroka. Dużo uwagi mgr Mateusz Kaleta poświęcił analizom struktury badanej grupy dziennikarzy oraz rodzajów przejawianego przez nich zaangażowania w podziale na zaangażowanie organizacyjne, w pracę i profesjonalne. Odniósł się również do aktualnej sytuacji związanej z pandemią Covid-19, identyfikując jej wpływ na poziom zaangażowania dziennikarzy. Podjął również wątek „sukcesu” w zawodzie dziennikarza, wskazując na jego kluczowe determinanty. Powołując się na uzyskane wyniki badań zwrócił uwagę na działania podejmowane w organizacjach medialnych, służące poprawie poziomu zaangażowania zatrudnionych w nich dziennikarzy. Doktorant dokonał również porównań typów zaangażowania dziennikarzy i inżynierów, choć w mojej ocenie wprowadzenie tego wątku, w dodatku na tym etapie dysertacji, nie jest przekonujące. Na podstawie zgromadzonych wyników mgr Mateusz Kaleta podjął próbę wnioskowania, a także sformułował propozycje dotyczące kształtowania tej postawy wśród dziennikarzy. Podsumowując, mimo ograniczonego zakresu prowadzonych analiz, zebrane wyniki dały wgląd w to, jak kształtuje się zaangażowanie

badanej grupy dziennikarzy, jakie są uwarunkowania zaangażowania oraz jak organizacje medialne mogą na nie oddziaływać. Tym samym część empiryczna w pewnych aspektach poszerza wiedzę na temat zaangażowania dziennikarzy stanowiących reprezentację sektora kreatywnego.

W zamieszczonym w końcowej części rozprawy zakończeniu Doktorant przedstawia w jakim zakresie zweryfikował hipotezy, wskazuje zalecenia dla organizacji medialnych oraz proponuje dalsze kierunki badań.

Podsumowując, przyjęta konstrukcja rozprawy wraz z postawionymi celami wskazuje, że Doktorant konsekwentnie realizował zamiar badawczy łącząc przegląd literatury i badania naukowe. Zgromadzone w trakcie realizacji tego projektu doświadczenia z pewnością umożliwią mgr. Mateuszowi Kalecie rozwój warsztatu naukowego, co pozwala pozytywnie prognozować w zakresie przyszłych projektów badawczych.

Ocena strony formalnej i zagadnień terminologicznych rozprawy

Formalna strona rozprawy jest prawidłowa; drobne usterki edycyjne nie wpływają na pozytywny odbiór tekstu. Elementy graficzne, a także przypisy oraz bibliografia zostały sporządzone prawidłowo. Trafnym zabiegiem porządkującym są zestawienia tabelaryczne oraz rysunki. Percepcję treści ułatwiają również wprowadzenia oraz podsumowania zamieszczone na początku i końcu poszczególnych rozdziałów.

Wywód prowadzony jest sprawnie. Doktorant posługuje się językiem komunikatywnym, zrozumiałym dla szerokiego grona odbiorców. Zasadniczo wykazał się dobrą znajomością pojęć charakterystycznych dla dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości, choć w niektórych miejscach zabrakło konsekwencji w zakresie operowania pojęciami.

Konkluzje recenzji

Przeprowadzona ocena pozwala stwierdzić, że rozprawa doktorska mgr. Mateusza Kalety, napisana pod kierunkiem naukowym dr. hab. Kamila Zawadzkiego, prof. UMK oraz dr Moniki Wojdyło, w świetle obowiązujących przepisów prawa, spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Doktorant opanował wiedzę teoretyczną z zakresu nauk o zarządzaniu i jakości, a także potwierdził, że posiada umiejętność prowadzenia samodzielnych badań naukowych. Doświadczenia zgromadzone w trakcie realizacji badań empirycznych z pewnością przyczynią się do rozwoju warsztatu naukowego Doktoranta. W związku z tym występuję z wnioskiem do Rady Dyscypliny Naukowej Nauki o Zarządzaniu

i Jakości Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie mgr. Mateusza Kalety do publicznej obrony.

Katarzyna Grabomska-Lile